

It presents an attempt of the author to provide the role of methodological culture of future teacher's training. The attention on the possible conceptual approaches in the formation of methodological culture of a future teacher is focused. The role of reflection in the content of the methodological culture is given.

Keywords: *conceptual approaches, methodological culture, reflection, future teacher's professional training.*

Котовська О. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

КОГЕЗІЯ ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД ЗВ'ЯЗКУ У ГІПЕРТЕКСТІ

Стаття містить основні визначення когезії, когерентності та гіпертексту, розглядає найважливіші засоби когезії (зв'язку), як невід'ємної частини гіпертексту. Охарактеризовано основні ідеї застосування особливих видів зв'язку, що забезпечують континуум, тобто логічну послідовність.

Ключові слова: *гіпертекст, когезія, когерентність, гіперпосилання, референція, субституція, еліпсис, кон'юнкція, лексична когезія.*

Проблеми сучасної когнітивної лінгвістики надзвичайно актуальні. Беручи до уваги вплив когнітивних та лінгвальних чинників на процес аналізу та інтерпретації тексту, особливого значення набувають дослідження зв'язку у гіпертекстах, де вони покликанні відобразити специфіку світосприйняття текстів комп'ютерної тематики. Проблемою гіпертексту займалася низка вчених: Барт Р., Дерріда Ж. О., Сумінова Т. Н., Хартунг Ю. Г, Епштейн В. Л., Апресян Ю. Д., Артюнова Н. Д., Короткова Л. В. та ін.. Проте, поза увагою дослідників залишилося питання структурно-логічного зв'язку у гіпертексті. Тому **метою** цієї статті є розгляд різних засобів когезії як виду зв'язку у нелінійному тексті.

Когезія є однією з найбільш важливих категорій тексту. Різні вчені, в залежності від підходу до вивчення тексту (лінгвістичний або психолінгвістичний), з різних позицій розглядають термін “когезія”, який був введений М. А. К. Хеллідеєм: “Когезія – це набір значущих відносин, який є спільним для всіх текстів, який розрізняє текст від” не-тексту “і який служить засобом виявлення взаємозалежності змісту окремих відрізків. Когезія не виявляє, зміст тексту, вона виявляє, як текст організований в семантичне ціле ” [1, с. 25].

Аналіз останніх досліджень в цій сфері довів, що для позначення форм зв'язку використовується термін когезія (від англійської мови *cohesion* – зчеплення) – це особливі види зв'язку, що забезпечують континуум, тобто логічну послідовність, (темпоральну або просторову) взаємодію окремих повідомлень, фактів, дій і т.д. (М. Є. Еквіст, Є Андерсен). Когезію також називають формальну зв'язаність тексту (В. Дресслер), зовнішньою злученністю (К. Кожевнікова), відрізняючи її від когерентності (В. Дресслер), внутрішньої злученності (К. Кожевнікова), інтегративності (І. Р. Гальперін) тобто, змістовної зв'язаності.

Гіпертекст (англ. *Hypertext*) – текст для перегляду на комп'ютері, який містить зв'язки з іншими документами (“гіперзв'язки” чи “гіперпосилання”); читач має змогу перейти до пов'язаних документів безпосередньо з вихідного (первинного) тексту, активізувавши посилання. Напопулярнішим зразком гіпертексту є World Wide Web, у якому веб-оглядач переміщує користувача з одного документу на інший, щойно той “натисне” на гіперпосилання [8, с. 9]. Тобто ми можемо зазначити, що однією з умов

гіпертексту є наявність зв'язку, а зв'язок, що забезпечує континуум, тобто логічну послідовність, (темпоральну або просторову) взаємодію окремих повідомлень, фактів, дій, формальну зв'язаність тексту вчені називають когезією.

Перш за все, необхідно розмежувати поняття “когезія” (cohesion) і “когерентність” (coherence). Когерентність означає зв'язність змісту тексту будь-якого обсягу, тоді як когезія передбачає не тільки смислову спаяність всередині надфразовою єдностей або між ними, але передусім мовні засоби здійснення зв'язку між двома і більше елементами у тексті. Схожої точки зору дотримується і видний вітчизняний лінгвіст І. Р. Гальперін, згідно з яким когезія – це особливі види внутрітекстових зв'язків, що забезпечують логічну послідовність і взаємозалежність окремих повідомлень, фактів, дій і пр. Вона задається самою системою тексту в ході його розвитку і тому є невід'ємним ознакою, що притаманна будь-якого типу тексту в тому числі і гіпертексту [9, с. 7].

Різні автори виділяють різні засоби когезії, але І. Б. Хлебнікова призводить саме класифікацію М. Холлідея і Р. Хасан, так як дані ними категорії згадуються окремо і в різних поєднаннях практично у всіх книгах і статтях мають відношення до лінгвістики тексту. Саме в цьому і полягає цінність їх класифікації, хоча всі можливі семантичні та лексико-граматичні явища, які виконують роль сполучних елементів, звичайно, цим не обмежуються.

М. Холлідей і Р. Хасан виділяють п'ять засобів когезії: Референцію, субституції, еліпсису, кон'юкцію (з'єднання) і лексичну когезію, хоча самі автори вказують, що між даними категоріями немає непорушних кордонів. Всі категорії когезії – це явища структурно-граматичного та лексичного зв'язку. П'ять згаданих засобів когезії базуються на двох типах відносин – тотожність охоплення предметів і явищ або їх поєднанні.

Референцією називається заміна в зв'язковому відрізку тексту найменування, властивості чи дії певними детермінантами, до числа яких включаються: займенник (загальний, присвійний, вказівний); слова з кількісним чи якісним значенням – the first: There were two men. The first ...), as many, such, the same, identical, different, more (don't take more); артикль the і т.д. І заміник і заміник мають загальний референт дійсності – предмет, властивість або дія, що позначається в тексті, причому корелюються однорідні елементи (He – John). Референція – це найпростіший і найпоширеніший вид когезії, характерний для будь-якого типу тексту. Зв'язок між референтами буває анафоричний, тобто. вказує на референт в попередньому контексті, і катафоричний, який вказує на референт в подальшому контексті. Останній швидше характерний для наступного виду когезії – субституції.

Субституція відрізняється від референції головним чином тим, що передбачає заміну цілих груп слів або пропозицій, а не тільки окремих позначень. Так, в наступному прикладі катафорические зв'язку: I'll tell you this. Don't be impatient – this вказує на все наступне, пропозицію, служачи одночасно його заміною. На відміну від референції один елемент, який замінює іншого, належить до іншого класу чи рівня. Функцію заміників найчастіше виконують такі слова, як the same, likewise, that (I'll do the same / likewise, that), be, do (Do, please!), So, not (I think so / not).

Заміна дієслівних груп здійснюється за рахунок модальних та допоміжних дієслів, а також шірокозначемих дієслів (типу make). У таких випадках субституція змикається з наступною категорією когезії – еліпсис.

Еліпсис, як і субституція, характерний насамперед для діалогу, але він відрізняється від субституції тим, що являє собою надзвичайно поширене і типово явище для розмовної мови. Еліпсис служить саме засобом зв'язку, оскільки опускається

можуть різні елементи, що передують пропозицій або цілі речення, зміст яких відображається в попередньому елементі і впливає з попереднього контексту. Наведемо приклади еліпсис з книги М. Холлідея і Р. Хасан: *Fortunately for him, or for you? – Oh, for me* (мається на увазі *fortunately*); *And I thought it better not to* (to замінює попереднє дію). В останньому випадку межа між еліпсис та субституції стирається.

Коньюнкція (з'єднання) є досить поширеною і об'ємною з точки зору кількості лексичних одиниць і різноманітності висловлюваних ними логічних відносин. У сполучні засоби когезії входять не тільки слова (насамперед сполучники), але і словосполучення (*on the contrary, in such an event і т.п.*), а також цілі пропозиції (*I mean і т.п.*).

У художній літературі найчастіше зустрічаються сполучно-протиставні зв'язки *and і but*. Серед семантично виразних конекторів можна виділити конектор *still*: *Still, ill humour was unusual in McEwan (A. Cronin)*. Зв'язком між пропозиціями служить і заперечення, більш-менш нейтральне в стилістичному відношенні: *Nor is there any up-to-date bibliography; Nor did the community exists at that time (Current Trends ...)*. Ці конектори можуть не тільки бути з'єднувальною ланкою між пропозиціями, але і починати собою абзац або надфразову єдність з новою мікротеми [1, с. 68-69].

Структурними одиницями гіпертексту визначено вузли та зв'язки. Вузол є основним носієм семантичної інформації і представляє окремий завершений блок гіпертексту, в якому комбінується інформація різних знакових систем: тексти, графіка, зображення, анімація, музичні та відео фрагменти. Зв'язки використовуються для поєднання вузлів між собою, виведення на екран змісту вузла, виступають засобами когезії гіпертексту. В гіпертексті зв'язки як ключові слова (*Politics, Law, Business, Technology, Education, Science and Space, Health, Travel, Entertainment, Sports*) використовуються для багаторівневого тематичного розподілу за рубриками, підрозділами, секторами. Зв'язки-заголовки служать для виведення основних повідомлень випуску на головну сторінку та сторінки рубрик[8, с. 65].

П'ята категорії когезії – це лексична когезія, тобто коли зв'язність тексту досягається за допомогою повторів лексичних одиниць та їх чергування в різних формах, за рахунок слів і словосполучень, що входять в одну тематичну сферу, а також шляхом розгортання синонімічних та інших видів відносин. І. Б. Хлебнікова ілюструє це явище за допомогою прикладів з книги М. Холлідея, Р. Хасан:

Типи відносин :

- частина цілого, приналежність (*wool – sheep*)
- синонімічні відношення (*moment – minute*)
- антонімічні відносини (*avoid – follow*)
- супутні явища і дії (*noise, scream, sound, speak, voice*)
- тотожні відносини (*(I) never liked – (my) dislike not far – three miles box – nail box – little box*)
- ситуативна сінономія (*being alone – solitude – the bad thing*)

Видатний вітчизняний стиліст І. В. Арнольд у книзі “Стилістика сучасної англійської мови (стилістика декодування)” [2, с. 98] виділяє лексичні та синтаксичні зв'язки. Лексичні зв'язку включають в себе відносини синонімії, антонімії, морфологічної производности (однокореневі слова), семантичної похідності (можливі образні вживання даного слова) і взагалі будь-які відносини, при яких зіставляються слова володіють яким-небудь видом семантичної спільності. Якщо у аналізованого слова виявляється наявність семантичного зв'язку з одним словом або більше в попередніх пропозиціях, то таке слово можна вважати тематичним.

І. Б. Хлебнікова вказує також ряд інших лексико-граматичних і семантичних засобів зв'язку, які залишаються за межами перерахованих через багатогранність цієї проблеми і неможливості охопити все в обсязі роботи такого рівня. Кожне з цих коштів заслуговує окремої уваги і становить великий інтерес для дослідження. Це перш за все тема-рема-тична членування пропозиції, чергування артиклів, розподіл тимчасових і модальних форм, такі смислові чинники як пресупозиція і імплікація, порядок слів у реченні і т.д.

Як зазначає К. Кожевнікова у статті “Про аспекти зв'язності в тексті як цілому”, зв'язок між компонентами тексту може бути або експліцитно, або імпліцитно. Експліцитне зв'язок здійснюється за допомогою лексичних, морфологічних і синтаксичних засобів, в той час як імпліцитна – не за допомогою окремих мовних засобів, а через асоціації, які виникають у партнера комунікації на підставі повідомленого і сообщаемого. Саме такий зв'язок в першу чергу робить текст художнім.

Найбільш універсальною є класифікація категорій когезії М. Холлідея і Р. Хасан, які виділяють референцію, субституції, еліпсису, кон'юнкцію (з'єднання) і лексичну когезію.

Зв'язність тексту передбачає не тільки логічний перехід від однієї пропозиції до іншого за допомогою спілок та ввідних слів, але і тема-рема-тична відносини, інверсію, хронологічну послідовність, єдину тимчасову систему, наявність тематичних слів, що проходять наскрізною лінією через весь текст. Щоб зберегти когезію художнього тексту при перекладі необхідно більше використовувати імпліцитний зв'язок (без сполучників) або творчий, використовувати частки, що виражають різні види зв'язків і відносин, на які багата українська мова. Вони не тільки пов'язують елементи тексту, але й похваляють мову. Іноді необхідно опускає десемантизоване вступне слово, що виконує лише функцію зв'язку. У даній статті порушено лише деякі аспекти цього складного і цікавого явища, яке пропонує широке поле діяльності для дослідників.

Отже, когезія – це набір значущих відношень, які являються загальними для всіх текстів, що розрізняє текст від “не тексту” і служить засобом знаходження взаємозалежності змісту окремих частин. Когезія не виявляє, про що повідомляє текст; вона виявляє, як текст складає семантичне ціле [4, с. 56]. Щодо останньої думки, існує й інша, відносно тих засобів об'єднання різних частин, які складають текст на відміну від “не тексту”, де повідомлення та зв'язок, який забезпечує семантичне ціле, пов'язані між собою.

Деякі дослідження справедливо зазначають, що когезія за своєю сутністю не що інше, як одна з форм пресупозицій, оскільки вона найчастіше відносить читача до того, що було сказано раніше. Тут вона перекликається з іншою категорією тексту – ретроспективністю, але не утотожнюється з нею.

Беручи до уваги вище сказане, можна зазначити, що фрагментарність, внутрішня хаотичність змісту тексту для перегляду на комп'ютері, тексту який є нелінійним і який містить зв'язки з іншими документами (“гіперзв'язки” чи “гіперпосилання”) в якому читач має змогу перейти до пов'язаних документів безпосередньо з вихідного (первинного) тексту, активізувавши посилання, має зв'язок, що забезпечує континуум, тобто логічну послідовність, (темпоральну або просторову) взаємодію окремих повідомлень, фактів, дій, формальну зв'язаність тексту вчені називають когезією.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку полягають в розкладі гіпертексту на його складові, виділення зв'язків між ними і визначення характеру цих

зв'язків. Викладенні у статті положення можуть бути використані для розробки проблеми зв'язків у текстовій аномалії.

Л і т е р а т у р а :

1. М.А.К. Halliday, R. Hasan Cohesion in English. – London, 1976.
2. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка (стилистика декодирования). – М., 1990.
3. Блох М. Я. Теоретические основы грамматики. – М., 1986.
4. Бреус Е. В. Теория и практика перевода с английского языка на русский, ч. 1. – М., 2001.
5. Витренко А. Г. Переводческий язык и грамматика текста // Вопросы филологии. – № 3. – 1999.
6. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М. : “Наука”, 1981.
7. Москальская О. И. “Грамматика текста”. – Москва : Высшая школа, 1981. – С. 21.
8. Хартунг Ю. Гипертекст как объект лингвистического анализа / Ю. Хартунг, Е. Брейдо // Вестник Московского ун-та, Сер. 9, Филология. – 1996. – № 3. – С. 61-77.
9. Хлебникова И. Б. К проблеме средств связи между предложениями в тексте (на материале английского языка) // Языкознание.
10. Эпштейн В. Л. Введение в гипертекст и гипертекстовые системы / В. Л. Эпштейн [электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ipu.rssi.ru/publ/epstn.htm>.
11. [электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ncstu.ru/content/docs/pdf/conf/past/2003/4st/14/01.pdf>
12. [электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://sitim.sitc.ru/conferences/ntfe/clauses/2/xcb.html>
13. [электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.utmn.ru/frgf/No6/text14.htm>

Статья содержит основные определения когезии, когерентности и гипертекста, рассматривает важнейшие средства когезии (связи), как неотъемлемой части гипертекста. Охарактеризованы основные идеи применения особых видов связи, обеспечивающих континуум, т.е. логическую последовательность.

Ключевые слова: Гипертекст, когезия, когерентность, гиперссылки, референция, субституции, эллипсис, конъюнкция, лексическая когезия.

This article contains basic definitions of cohesion, coherence and hypertext, considers the most important means of cohesion (links), as an integral part of hypertext. The basic idea of applying a special kind of link, providing a continuation, a logical sequence.

Keywords: Hypertext, cohesion, coherence, hyperlinks, reference, substitution, ellipsis, connection, lexical cohesion.

Кравцова Ю. В.
Национальный педагогический университет
имени М. П. Драгоманова

МЕТАФОРИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ МИРА В РУССКОЙ ПОЭЗИИ И ПРОЗЕ: ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ

В статье представлены результаты гендерного исследования метафоричности русской поэзии и прозы первой половины XX в. На основе сопоставительного анализа произведений А. Ахматовой, З. Гиппиус, В. Инбер, М. Цветаевой, А. Белого, М. Кузмина, Б. Пастернака, И. Сельвинского выявлены и описаны общие принципы и специфические гендерные стратегии метафорического моделирования мира в художественной литературе данного периода.

Ключевые слова: метафора, метафорическая модель и мегамодель, метафорическое моделирование мира, гендер, женская и мужская поэзия и проза.

Активизация исследовательского интереса к гендерным проблемам в разных областях научного знания (психологии, философии, истории, социологии, культурологии, литературоведении, лингвистике и др.) способствовала формированию